

Maalaiskunnat kunnallisen koululaitoksen rakentajina

Onko nykyinen kuntauudistus unohtanut perustajansa?

Kun tarkastellaan peruskoulujärjestelmän toteutumista, ei ole syytä unohtaa kansanopetuksen kehittämissuunnitelmia 1860-luvulta lähtien, jonne koko ikäluokan koulutussuunnitelmat ulottuvat. Samalla voidaan tarkastella nykyistä kuntauudistusta ja sen lähtökoh tia. On syytä kysyä, onko nykyinen kuntauudistus ja koulun kehittäminen unohtaneet hyvin tärkeän näkökoh dan. Maalaiskunnat ovat olleet suomalaisen yhteiskunnan keskeisimpiä tukipilareita vuosisatojen ajan. Kansanopetuksen näkökulmasta maalaiskuntien merkitys on ollut ratkaiseva. Esimerkkinä Polvijärven kunta Pohjois-Karjalasta.

Neljä kehitysvaihetta

Ensimmäinen vaihe ajoittuu 1860-1870-luvuille, kun maalaiskunnat muodostuivat helmikuun 6. päivänä 1865 annetun ensimmäisen kunnallisasetuksen perusteella. Elettiin Venäjän vallan aikaa. Vuoden 1866 kansakoululaki lähti siitä, että jos kunnalla on halu perustaa kansakouluja, se on mahdollista ja valtio antaa siihen tukensa. Maalaiskunnat alkoivat suunnitella ja toteuttaa kansallista koululaitosta. Sen perustuntomerkki oli, että Suomen kansakouluissa opetettiin suomen tai ruotsin kielellä. Venäjä ei ollut oppiaineena eikä luettu venäjänkielisiä oppikirjoja. Tämä on ollut monelle ulkomaiselle tutkijalle aivan uusi asia. Oppikoulun tilanne oli toinen, venäjänkieli oli oppiaineena. Kansallista kansakoulua toteuttivat kunnat, kirkot ja yksityiset tahot yhteistyössä.

Toinen vaihe alkoi heti itsenäistymisen jälkeen, kun eduskunta sääti oppivelvollisuuslain 1921. Kansakoululaitoksen toteuttaminen siirtyi pääosin kuntien harteille. Se oli vaikea tehtävä 1920-luvulla, kun taloudellisia reursseja oli vähän, mutta kunnat, maalaiskunnat etunenässä suoriutuivat tästä tehtävästä. Kunnat laativat suunnitelmat ja toteuttivat sen. Polvijärven kunnassa oli v. 1920 oppilaita 459 ja oppivelvollisuuden toteutuessa v. 1940 1205 eli lähes kolminkertainen määrä.

Kolmas vaihe alkoi talvi- ja jatkosodan jälkeen 1940-luvulla. Polvijärven kunta joutui rakentamaan yhä kasvaville ikäluokille koulutalot. Vuosina 1942-1957 Polvijärven kunta rakensi 13 uutta koulutaltoa ja laajensi entisiä. Vuonna 1960 kunnassa oli 25 kansakoulua ja oppilaita 1806. Kymmentä vuotta myöhemmin 1970 oppilasmäärä oli laskenut 822:een eli lähes tuhat oppilasta. Polvijärven kunta oli aktiivinen myös toisella koulusektorilla. Aktiiviset kuntalaiset perustivat v. 1946 yksityisen keskikoulun. Vuonna 1950 kunta anoi lupaa kunnallisen kokeilukeskikoulun perustamiseen ja sai luvan vielä samana vuonna. Hyvänä tukena tässä hankkeessa oli polvijärveläinen kansanedustaja Heikki Soininen. Yksityinen keski koulu toimi vuoteen 1953. Kunnallinen keskikoulu oli erittäin harvinainen koulumuoto Pohjois-Karjalassa, jossa samaan aikaan sai vain yksi toinen kunta vastaavan koulun. Se oli kuin lottovoitto kunnan aktiivisuudelle. Kunnallinen keskikoulu ei perinyt lukukausimaksua. Oppikirjat ja oppilashuolto oli sama kuin kansakoulussa. Vuoden 1958 kansakoululaki vahvisti kokeilukeskikoulujen aseman kansakoulun osaksi.

Neljäs vaihe alkoi v. 1972, kun peruskoulujärjestelmä luotiin ylhäältä päin. Kuntien tehtävänä oli toteuttaa se paikallistasolla. Polvijärven kunta lähti aktiivisesti toteuttamaan peruskoulujärjestelmää, olivathan kansakoulut toimineet hyvin ja kunnallinen keskikoulu sen osana. Polvijärven kunta oli aktiivinen ja perusti v. 1974 kunnallisen lukion. Lukio täyttää ensi vuonna 40 vuotta. Kuten kunnallinen keskikoulu aikanaan,

niin kunnallinen lukio purki osaltaan koulutuksellista umpikujaa paikallisella tasolla. Oman käsitykseni mukaan lukio on toiminut hyvin. Sen ansiosta 1024 polvijärveläistä on päässyt ylioppilaaksi oman kunnan lukiossa. Se on suuri määrä. Nykyisin käytetyt ylioppilastutkimittarit eivät anna relevanttia kuvaa lukioiden menestyksestä, "mittarit" ovat liian kapea-alaisia eikä niillä ole ennustearvoa.

Nyt Polvijärven lukio yhdessä muiden pienten kunnallisten lukioiden kanssa on joutunut itsenäisyystaisteluun ns. kuntauudistuksessa. Yhteiskunnalla on keinoja supistaa pienten lukioiden toimintaa, jopa lopettaa ne. Toiminta tähän suuntaan on alkanut. Toivottavasti suunta muuttuu.

Johtopäätökset

Suomessa erityisesti maalaiskunnat ovat tehneet viimeisten 130-140 vuoden aikana erittäin merkittävän panoksen suomalaisen yhteiskunnan hyväksi. Paikallisilla kunnilla on ollut tietoa, kokemusta ja taitoa hoitaa em. koulutusta koskevat asiat. Samanlainen tieto, kokemus ja taito on edelleen tallella. Jo Venäjän vallan aikana maalaiskunnat toteuttivat itsenäistä päätöksentekoa pohjoismaisen demokratian mukaisesti, jossa päätöksenteko ja sen toteutus ja toiminta olivat lähellä toisiaan.

Polvijärven kunta perustettiin v. 1876. Kunta on hoitanut koulutustehtävänsä hyvin 137 vuoden ajan. Kunnan monet muut asiat, kuten talous ja elinkeinoelämä ovat hyvässä kunnossa. Kunta on hoitanut tehtävänsä autonomian ajan ja itsenäisyyden vuodet. Samanlaisia maalaiskuntia löytyy Suomessa paljon.

Maalaiskunnat ovat olleet suomalaisen yhteiskunnan selkäranka yli 130 vuotta. Jos nyt leikataan tätä selkärankaa yksipuolisilla kuntamalleilla tai mallilla, kukaan meistä ei voi edes kuvitella, millaisen kaaoksen se aiheuttaa. Se näkyy jo Etelä-Euroopassa, eikä se ole kaukana Suomessakaan. Siinä murtuvat sekä suomalaisen yhteiskunnan selkäranka että sydän.

Kirjallisuus

- Polvijärven koululaitos 100 vuotta. Joensuu 1983.
- Soikkanen Hannu, Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta.
- Maalaiskuntien itsehallinnon historia. Helsinki 1966.